

North Asian International Research Journal Consortium

North Asian International Research Journal

Of

Multidisciplinary

Chief Editor

Dr. Nisar Hussain Malik

Publisher

Dr. Bilal Ahmad Malik

Associate Editor

Dr. Nagendra Mani Trpathi

NAIRJC JOURNAL PUBLICATION

North Asian
International
Research Journal Consortium

Welcome to NAIRJC

ISSN NO: 2454 - 2326

North Asian International Research Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi, Urdu all research papers submitted to the journal will be double-blind peer reviewed referred by members of the editorial board. Readers will include investigator in Universities, Research Institutes Government and Industry with research interest in the general subjects

Editorial Board

J.Anil Kumar Head Geography University of Thirvanathpuram	Sanjuket Das Head Economics Samplpur University	Adgaonkar Ganesh Dept. of Commerce, B.S.A.U Aruganbad
Kiran Mishra Dept. of English,Ranchi University, Jharkhand	Somanath Reddy Dept. of Social Work, Gulbarga University.	Rajpal Choudhary Dept. Govt. Engg. College Bikaner Rajasthan
R.D. Sharma Head Commerce & Management Jammu University	R.P. Pandday Head Education Dr. C.V.Raman University	Moinuddin Khan Dept. of Botany SinghaniyaUniversity Rajasthan.
Manish Mishra Dept. of Engg, United College Ald.UPTU Lucknow	K.M Bhandarkar Praful Patel College of Education, Gondia	Ravi Kumar Pandey Director, H.I.M.T, Allahabad
Tihar Pandit Dept. of Environmental Science, University of Kashmir.	Simnani Dept. of Political Science, Govt. Degree College Pulwama, University of Kashmir.	Ashok D. Wagh Head PG. Dept. of Accountancy, B.N.N.College, Bhiwandi, Thane, Maharashtra.
Neelam Yaday Head Exam. Mat.K..M .Patel College Thakurli (E), Thane, Maharashtra	Nisar Hussain Dept. of Medicine A.I. Medical College (U.P) Kanpur University	M.C.P. Singh Head Information Technology Dr C.V. Rama University
Ashak Hussain Head Pol-Science G.B, PG College Ald. Kanpur University	Khagendra Nath Sethi Head Dept. of History Sambalpur University.	Rama Singh Dept. of Political Science A.K.D College, Ald.University of Allahabad

Address: -North Asian International Research Journal Consortium (NAIRJC) 221 Gangoo, Pulwama, Jammu and Kashmir, India -192301, Cell: 09086405302, 09906662570, Ph. No: 01933-212815, Email: nairjc5@gmail.com, info@nairjc.com Website: www.nairjc.com

अमरावती विभागातील कला, वाणिज्य आणि विज्ञान पदवी महाविद्यालयातील शिक्षकांच्या अभिरुचीचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीवरील प्रभाव—

एक अभ्यास

संशोधक : कु. वैशाली रगडे,¹ पीएच. डी. संशोधक, संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ अमरावती.

मार्गदर्शक : डॉ. मोहन खताळ,² सहयोगी प्राध्यापक, शासकीय शिक्षण महाविद्यालय, अकोला.

सार

प्रस्तुत संशोधनामध्ये अमरावती विभागातील कला, वाणिज्य व विज्ञान पदवी महाविद्यालयातील शिक्षकांच्या अभिरुचीचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीवरील प्रभावाचा अभ्यास करण्यात आला आहे. या संशोधनासाठी सर्वेक्षण पध्दतीचा वापर करण्यात आला. त्यामाध्यमातून कला, वाणिज्य व विज्ञान या पदवी महाविद्यालयामधून एकूण 150 शिक्षकांची आणि 750 विद्यार्थ्यांची निवड यादृच्छिक न्यादर्शन प्रविधीच्या लॉटरी पध्दतीने करण्यात आली आहे. माहितीचे संकलन करण्यासाठी कृष्णकुमार यांनी विकसित व प्रमाणित केलेल्या शिक्षक अभिरुची शोधिकेचा वापर करण्यात आला. व विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीशी संबंधित माहिती त्यांच्या अंतिम निकाल पत्रकावरून प्राप्त करण्यात आली. सांख्यिकीय विश्लेषण करण्यासाठी प्रसरण अनुपात, टी मूल्य या संख्याशास्त्रीय तंत्राचा वापर करण्यात आला. या संशोधनामध्ये महाविद्यालयीन पदवी स्तरावरील शिक्षकांच्या शैक्षणिक अभिरुचीचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीवर सार्थक प्रभाव पडत असल्याचे आढळून आले. म्हणजे ज्या शिक्षकांची अभिरुची ही उच्च स्तराची आहे ते शिक्षक ज्या विद्यार्थ्यांना अध्यापन करतात त्या विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक निष्पत्ती उच्च आणि निम्न स्तर अभिरुची असणारे शिक्षक ज्या विद्यार्थ्यांना अध्यापन करतात त्या विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक निष्पत्तीचे प्रमाण निम्न असल्याचे आढळून आले.

1.1 प्रस्तावना :

महाविद्यालयीन स्तरावर शिक्षकांची बदलती भूमिका विचारात घेता शिक्षकांमध्ये अध्ययन अध्यापन विषयक अभिरुची विकसित करण्यासाठी विविध स्तरावर प्रयत्न करण्यात येत आहेत. शिक्षकांमध्ये अभिरुचीचा अपेक्षित विकास झालेला असेल तर त्याचा परिणाम त्यांच्या अध्ययन अध्यापन विषयक गतिविधीवर होतांना दिसून येतो. सामान्यता महाविद्यालयीन शिक्षणामध्ये प्रशिक्षणाला दुय्यम स्थान देवून केवळ आशययुक्त ज्ञानाच्या व माहितीच्या आधारावर शिक्षकांची नियुक्ती करण्यात येते. अशा स्थितीत अध्ययन अध्यापनाचे कौशल्य महाविद्यालयीन स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या संदर्भात कशाप्रकारे कार्यन्वीत करावे जेणेकरून

आवश्यक आशययुक्त ज्ञान व माहितीचे प्रभावी हस्तांतरण करणे शक्य होईल. यासंदर्भात बऱ्याच वेळी अडचणी येतांना दिसून येतात व त्याचा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष परिणाम महाविद्यालयीन स्तरावरील अध्ययन अध्यापनावर आणि निर्धारित करण्यात आलेल्या विषयाच्या माध्यमातून साध्य करावयाच्या उद्दिष्टावर होतांना दिसून येतो. सामान्यता कला आणि वाणिज्य शाखांमध्ये अध्ययन अध्यापन करणारे शिक्षक अध्यापनामध्ये स्पष्टीकरण व व्याख्यान पध्दतीचा वापर अधिकांश प्रमाणात करतांना दिसून येतात परंतु विषयामधील आशयाच्या अनुशंगाने आणि या घटकांच्या माध्यमातून कोणती उद्दिष्ट्ये साध्य करावयाची आहेत या अनुशंगाने आवश्यक अध्यापन पध्दतीचा वापर त्या ठिकाणी होतांना दिसत नाही. विज्ञान शिक्षणामध्ये मात्र प्रात्यक्षिकांचा आधार सर्वाधिक प्रमाणात असल्यामुळे महाविद्यालयीन शिक्षकांना अध्ययन अध्यापनामध्ये सर्वाधिक प्रमाणात प्रात्यक्षिकावर भर द्यावा लागतो. त्यामाध्यमातून विद्यार्थ्यांमध्ये कौशल्य आणि वास्तविक ज्ञानाची जिज्ञासा विकसित होतांना दिसून येते. अशा स्थितीत सुध्दा प्रात्यक्षिक करतांना सुध्दा शिक्षकांना विशिष्ट पध्दतीने त्याचे सादरीकरण करणे कमप्रत ठरते परंतु त्या विशिष्ट क्रमाने सादरीकरण न झाल्यास त्या प्रात्यक्षिकांच्या माध्यमातून अपेक्षित उद्दिष्टांची साध्यता होतांना दिसून येत नाही. अशा स्थितीत शिक्षकांमध्ये अध्ययन अध्यापनाच्या संदर्भात आवश्यक अभिरुचीचा विकास करण्यासाठी शासकीय स्तरावरील वरीष्ठ संस्था आणि विद्यापीठ स्तरावर विविध कार्यक्रमांचे कार्यन्वयन करण्यात येते. त्यापैकी काही कार्यक्रम प्रत्येक शिक्षकांसाठी त्यांच्या अध्यापकीय अनुभवासाठी व बढतीसाठी अनिवार्य करण्यात आले आहेत तर काही कार्यक्रम ऐच्छिक ठेवण्यात आलेले आहेत. या विविध प्रकारच्या ऐच्छिक व अनिवार्य कार्यक्रमांच्या माध्यमातून शिक्षकांमध्ये आवश्यक अध्ययन अध्यापन विषयक अभिरुची विकसित व्हावी हा यामागील उदात्त हेतु आहे. अशा स्थितीत प्रस्तुत संशोधनामध्ये अमरावती विभागातील कला, वाणिज्य व विज्ञान शाखेतील शिक्षकांमध्ये असलेल्या अभिरुचीचा अभ्यास करून शिक्षकांमधील या अभिरुची स्तराचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीवर काय परिणाम आहे याचा अभ्यास प्रस्तुत संशोधनामध्ये करण्यात आलेला आहे.

1.2 संशोधनाचे महत्व :

महाविद्यालयीन शिक्षकांमध्ये अभिरुचीचा विकास हा त्यांची अध्ययन अध्यापन विषयक प्रक्रिया प्रभावी होण्यासाठी महत्वपूर्ण आहे. सामान्यता ज्या महाविद्यालयीन शिक्षकांचे अध्ययन अध्यापन विषयक कार्य प्रभावी आहे त्या शिक्षकांचे व्यक्तिमत्व आणि त्यांच्याकडे विद्यार्थ्यांचा पाहण्याचा दृष्टिकोन सुध्दा आदरयुक्त असल्याचे विविध संशोधनरुन स्पष्ट करण्यात आलेले आहे. अशा स्थितीत महाविद्यालयीन शिक्षकांना अध्यापकीय व्यवसायामध्ये प्रवेश घेत असतांना औपचारीक कौशल्ययुक्त शिक्षक प्रशिक्षणाची गरज नाही तर केवळ विषय निहाय आशययुक्त ज्ञान, आशय व माहिती या आधारावरच त्यांची या अध्यापन व्यवसायामध्ये निवड होतांना दिसून येते. परंतु अध्यापन हे एक कौशल्य आहे सातत्याने त्याचा सराव झाल्याने बऱ्याच प्रमाणात अध्यापकीय कौशल्यामध्ये सुधारणा होण्यास मदत होते. अध्यापकांनी या व्यवसायामध्ये प्रवेश केल्यानंतर त्यांचे अध्यापकीय कौशल्य विकसित करण्यासाठी प्रत्येक शिक्षकाकडून सक्रिय प्रयत्न होणे गरजेचे आहे. त्यासाठी शासकीय, महाविद्यालयीन, विद्यापीठीय स्तरावर काही प्रशिक्षणांची व कार्यक्रमांची योजना निश्चित करण्यात आली आहे. त्यापैकी काही कार्यक्रम आणि

प्रशिक्षणे महाविद्यालयीन शिक्षकांसाठी अनिवार्य असून काही ऐच्छिक आहेत. अशा स्थितीत महाविद्यालयीन शिक्षकांनी आपल्या अध्ययन अध्यापन विषयक अभिरुचीचा विकास करण्यासाठी या औपचारीक कार्यक्रमावरच अवलंबून न राहता त्याचा पर्याप्त प्रमाणात विकास होण्यासाठी व आपले अध्ययन अध्यापन कौशल्य विकसित होवून अध्यापनाची प्रभावशीलता वृद्धिगत करण्यासाठी सातत्याने सक्रिय असणे गरजेचे आहे. तरच महाविद्यालयीन शिक्षकांची अभिरुची वाढून त्यांची अध्ययन अध्यापन प्रक्रिया प्रभावी होण्यास मदत होईल. आणि त्यामाध्यमातून महाविद्यालयीन शिक्षक आपल्या व्यावसायिक दायित्वाला योग्य न्याय देवू शकतील. शिवाय विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीवर आणि महाविद्यालयीन स्तरावर विद्यार्थ्यांच्या माध्यमातून साध्य करावयाच्या अपेक्षित उद्दिष्टांच्या साध्यतेवर सुध्दा त्याचा अनुकूल परिणाम होण्यास मदत होईल.

1.3 संशोधनाचे उद्दिष्ट्ये :

1. अमरावती विभागातील कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील शिक्षकांच्या अभिरुचीचा अभ्यास करणे.
2. अमरावती विभागातील कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीचा अभ्यास करणे.
3. अमरावती विभागातील महाविद्यालयीन शिक्षकांच्या अभिरुचीचा त्यांच्या विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीवरील प्रभावाचा अभ्यास करणे.

1.4 संशोधनाच्या परिकल्पना :

1. अमरावती विभागातील कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील शिक्षकांच्या अभिरुचीमध्ये सार्थक फरक नाही.
2. अमरावती विभागातील कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीमध्ये सार्थक फरक नाही.
3. अमरावती विभागातील महाविद्यालयीन शिक्षकांच्या शैक्षणिक अभिरुचीचा त्यांच्या विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीवर सार्थक प्रभाव पडत नाही.

1.5 संशोधनाची व्याप्ती व परीमर्यादा :

प्रस्तुत संशोधनामध्ये अमरावती विभागातील अकोला, अमरावती, यवतमाळ बुलढाणा आणि वाशिम जिल्हयातील महाविद्यालयीन शिक्षक व विद्यार्थ्यांचा अभ्यास या संशोधनामध्ये करण्यात आला आहे. महाविद्यालयीन शिक्षकांमध्ये कला, वाणिज्य व विज्ञान शाखेमध्ये कार्यरत असलेल्या शिक्षकांचा आणि विद्यार्थ्यांचा समावेश या संशोधनामध्ये करण्यात आलेला आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील शिक्षकांची अभिरुची व विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक संपादनूक याचाच अभ्यास या संशोधनामध्ये करण्यात आला आहे. महाविद्यालयीन शिक्षकांची अभिरुची आणि विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीला प्रभावीत करणाऱ्या अन्य घटकांचा अभ्यास या संशोधनामध्ये करण्यात आला नाही.

1.6 संशोधन पध्दती :

प्रस्तुत संशोधनासाठी सर्वेक्षण पध्दतीचा वापर करण्यात आलेला आहे. त्यामध्ये अमरावती विभागातील कला, वाणिज्य व विज्ञान शाखेमध्ये कार्यरत असलेल्या महाविद्यालयीन शिक्षकांची निवड करून त्यांच्याकडून अभिरुचीशी संबंधित माहितीचे संकलन करण्यासाठी व याच महाविद्यालयामध्ये कला, वाणिज्य व विज्ञान या शाखेमध्ये शिकत असलेल्या विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीशी संबंधित आवश्यक माहितीचे संकलन करण्यासाठी सर्वेक्षण पध्दतीचा वापर करण्यात आला आहे.

1.7 संशोधनाची जनसंख्या व न्यादर्श :

अमरावती विभागातील कला, वाणिज्य व विज्ञान शाखेमध्ये शैक्षणिक सत्र 2014–2015 मध्ये कार्यरत असलेले सर्व शिक्षक प्रस्तुत संशोधनाची जनसंख्या आहे. या जनसंख्येमधून यादृच्छिक न्यादर्शन प्रविधीच्या लॉटरी पध्दतीच्या माध्यमातून महाविद्यालयांची निवड करण्यात आली आहे. त्यामध्ये अमरावती विभागातून कला शाखेतुन 50 शिक्षक, वाणिज्य शाखेतुन 50 शिक्षक आणि विज्ञान शाखेतुन 50 शिक्षक अशाप्रकारे अमरावती विभागातील महाविद्यालयातुन एकूण 150 शिक्षकांची निवड या संशोधनासाठी करण्यात आली आहे. तसेच या महाविद्यालयातुन कला शाखेतुन 250 विद्यार्थी, वाणिज्य शाखेतुन 250 विद्यार्थी व विज्ञान शाखेतुन 250 विद्यार्थ्यांची निवड लॉटरी पध्दतीच्या माध्यमातून या संशोधनासाठी करण्यात आली आहे.

1.8 संशोधनामधील चले :

स्वतंत्र चल – शिक्षक अभिरुची

आश्रित चल – शैक्षणिक संपादनूक

जनसंख्यात्मक चल – शिक्षक व विद्यार्थी

1.9 संशोधनाची साधने :

प्रस्तुत संशोधनामध्ये महाविद्यालयीन कला, वाणिज्य व विज्ञान शाखेमध्ये कार्यरत असलेल्या शिक्षकांच्या अभिरुचीशी संबंधित आवश्यक माहिती संकलीत करण्यासाठी कृष्णकुमार यांनी विकसित व प्रमाणित केलेली शिक्षक अभिरुची चाचणीचा उपयोग करण्यात आला. तसेच शैक्षणिक संपादनूकीशी संबंधित माहिती त्यांना प्राप्त झालेल्या गुणांवरून संकलीत करण्यात आली आहे.

1.10 सांख्यिकीय विश्लेषण :

प्रस्तुत संशोधनाच्या संदर्भात प्राप्त सांख्यिकीय माहितीचे विश्लेषण व अर्थनिर्वचन करण्यासाठी प्रसरण विश्लेषण, टी परिक्षण मध्यमान या सांख्यिकीय प्रविधींचा वापर केला आहे.

सारणी क्र. 1.1

अमरावती विभागातील कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयीन शिक्षकांच्या अभिरुचीमध्ये सार्थक फरक नाही

चल	प्रसरण स्रोत	वर्गाची बेरीज	स्वाधिनता मात्रा	मध्यमान वर्ग	प्रसरण अनुपात	सार्थकता स्तर
शिक्षक अभिरुची	समुहाच्या मध्ये	70.653	2	35.327	1.262	सार्थक नाही
	समुहाच्या अंतर्गत	4116.440	147	28.003		
	एकूण	4187.093	149			

वरील सारणीमध्ये कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील शिक्षकांच्या अभिरुचीमधील सार्थक फरकाचे विश्लेषण करण्यात आले आहे. त्यामध्ये समुहाच्या मध्ये वर्गाची बेरीज 70.653, स्वाधिनता मात्रा 2 आणि मध्यमान वर्ग 35.327 आहे. तसेच समुहाच्या अंतर्गत वर्गाची बेरीज 4116.440, स्वाधिनता मात्रा 147 आणि मध्यमान वर्ग 28.003 आहे. गणना प्राप्त प्रसरण अनुपात मूल्य 1.262 आहे. गणना प्राप्त प्रसरण अनुपात मूल्य 0.05 स्तरावर अपेक्षित असलेल्या सारणी मूल्यापेक्षा कमी आहे. याचा अर्थ असा की, कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील शिक्षकांच्या अभिरुचीमध्ये सार्थक फरक नाही. म्हणजे कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील शिक्षकांची अभिरुची जवळपास सारखी आहे.

सारणी क्र. 1.2

अमरावती विभागातील कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील शिक्षकांच्या अभिरुचीच्या मध्यमानामधील सार्थक फरक दर्शवणारी टी मूल्य सारणी.

समुह सांख्यिकी						टी सांख्यिकी		
शाखा व संख्या	मध्यमान	प्रमाण विचलन	शाखा व संख्या	मध्यमान	प्रमाण विचलन	स्वाधिनता मात्रा	टी मूल्य	सार्थकता
कला संख्या 50	20.800	6.050	वाणिज्य संख्या 50	22.460	4.200	98	1.594	सार्थक नाही
कला संख्या 50	20.800	6.050	विज्ञान संख्या 50	21.860	5.454	98	0.920	सार्थक नाही
वाणिज्य संख्या 50	22.460	4.200	विज्ञान संख्या 50	21.860	5.454	98	0.616	सार्थक नाही

वरील सारणीमध्ये शाखा निहाय शिक्षकांच्या अभिरुचीचा अभ्यास करण्यात आला आहे. त्यामध्ये कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील शिक्षकांच्या अभिरुचीचे मध्यमान अनुक्रमे 20.800, 22.460 व 21.860 आहे. तर प्रमाण विचलन अनुक्रमे 6.050, 4.200 व 5.454 आहे. यामध्ये कला व वाणिज्य महाविद्यालयातील शिक्षकांच्या अभिरुचीची तुलना करून गणना प्राप्त टी मूल्य 1.594 प्राप्त झाले. प्राप्त टी मूल्य 0.05 स्तरावर सार्थक नाही. म्हणजे कला व वाणिज्य महाविद्यालयातील शिक्षकांच्या अभिरुचीच्या मध्यमानामध्ये सार्थक फरक दिसून येत नसल्याचे स्पष्ट होते. कला व विज्ञान महाविद्यालयातील शिक्षकांच्या अभिरुचीची तुलना करून गणना प्राप्त टी मूल्य 0.920 प्राप्त झाले. प्राप्त टी मूल्य 0.05 स्तरावर सार्थक नाही. म्हणजे कला व विज्ञान महाविद्यालयातील शिक्षकांच्या अभिरुचीच्या मध्यमानामध्ये सार्थक फरक दिसून येत नसल्याचे स्पष्ट होते. वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील शिक्षकांच्या अभिरुचीची तुलना करून गणना प्राप्त टी मूल्य 0.616 प्राप्त झाले. प्राप्त टी मूल्य 0.05 स्तरावर सार्थक नाही. म्हणजे वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील शिक्षकांच्या अभिरुचीच्या मध्यमानामध्ये सार्थक फरक दिसून येत नसल्याचे स्पष्ट होते.

सारणी क. 1.3

अमरावती विभागातील कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीमध्ये सार्थक फरक नाही.

चल	प्रसरण स्रोत	वर्गाची बेरीज	स्वाधिनता मात्रा	मध्यमान वर्ग	प्रसरण अनुपात	सार्थकता स्तर
शैक्षणिक संपादनूक	समुहाच्या मध्ये	10568.905	2	5284.452	686.292	सार्थक आहे
	समुहाच्या अंतर्गत	4982.480	647	7.700		
	एकूण	15551.385	649			

वरील सारणीमध्ये कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीमधील सार्थक फरकाचे विश्लेषण करण्यात आले आहे. त्यामध्ये समुहाच्या मध्ये वर्गाची बेरीज 10565.905, स्वाधिनता मात्रा 2 आणि मध्यमान वर्ग 5284.452 आहे. तसेच समुहाच्या अंतर्गत वर्गाची बेरीज 4982.480, स्वाधिनता मात्रा 647 आणि मध्यमान वर्ग 7.700 आहे. गणना प्राप्त प्रसरण अनुपात मूल्य 686.292 आहे. गणना प्राप्त प्रसरण अनुपात मूल्य 0.05 स्तरावर अपेक्षित असलेल्या सारणी मूल्यापेक्षा अधिक आहे. याचा अर्थ असा की, कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीमध्ये सार्थक फरक आहे. हा सार्थक फरक पुढील टी मूल्य सारणी मध्ये दर्शवण्यात आला आहे.

सारणी क. 1.4

अमरावती विभागातील कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीच्या मध्यमानामधील सार्थक फरक दर्शवणारी टी मूल्य सारणी.

समुह सांख्यिकी						टी सांख्यिकी		
शाखा व संख्या	मध्यमान	प्रमाण विचलन	शाखा व संख्या	मध्यमान	प्रमाण विचलन	स्वाधिनता मात्रा	टी मूल्य	सार्थकता
कला संख्या 250	62.717	3.517	वाणिज्य संख्या 250	71.049	2.439	598	13.76	सार्थक आहे
कला संख्या 250	62.717	3.517	विज्ञान संख्या 250	50.604	1.418	598	22.58	सार्थक आहे
वाणिज्य संख्या 250	71.049	2.439	विज्ञान संख्या 250	50.604	1.418	598	51.22	सार्थक आहे

वरील सारणीमध्ये शाखा निहाय विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीचा अभ्यास करण्यात आला आहे. त्यामध्ये कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीचे मध्यमान अनुक्रमे 62.717, 71.049 व 50.604 आहे. तर प्रमाण विचलन अनुक्रमे 3.517, 2.439 व 1.418 आहे. यामध्ये कला व वाणिज्य महाविद्यालयातील शैक्षणिक संपादनूकीची तुलना करून गणना प्राप्त टी मूल्य 13.76 प्राप्त झाले. प्राप्त टी मूल्य 0.01 स्तरावर सार्थक आहे. याचा अर्थ असा की, वाणिज्य महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीचे मध्यमान कला शाखेतील विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीच्या तुलनेत अधिक प्रभावी आहे. कला व विज्ञान महाविद्यालयातील शैक्षणिक संपादनूकीची तुलना करून गणना प्राप्त टी मूल्य 22.58 प्राप्त झाले. प्राप्त टी मूल्य 0.01 स्तरावर सार्थक आहे. याचा अर्थ असा की, कला महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीचे मध्यमान विज्ञान शाखेतील विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीच्या तुलनेत अधिक प्रभावी आहे. वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील शैक्षणिक संपादनूकीची तुलना करून गणना प्राप्त टी मूल्य 51.22 प्राप्त झाले. प्राप्त टी मूल्य 0.01 स्तरावर सार्थक आहे. याचा अर्थ असा की, वाणिज्य महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीचे मध्यमान विज्ञान शाखेतील विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीच्या तुलनेत अधिक प्रभावी आहे.

सारणी क. 1.5

अमरावती विभागातील कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील शिक्षकांच्या अभिरुचीचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीवरील प्रभावामध्ये सार्थक फरक नाही.

चल	प्रसरण स्रोत	वर्गाची बेरीज	स्वाधिनता मात्रा	मध्यमान वर्ग	प्रसरण अनुपात	सार्थकता स्तर
शैक्षणिक संपादनूक	समुहाच्या मध्ये	423.988	2	211.994	2.797	सार्थक नाही
	समुहाच्या अंतर्गत	11141.413	147	75.792		
	एकूण	11565.401	149			

वरील सारणीमध्ये कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील शिक्षकांच्या अभिरुचीचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीवरील प्रभावाचे विश्लेषण करण्यात आले आहे. त्यामध्ये समुहाच्या मध्ये वर्गाची बेरीज 423.988, स्वाधिनता मात्रा 2 आणि मध्यमान वर्ग 211.994 आहे. तसेच समुहाच्या अंतर्गत वर्गाची बेरीज 11141.413, स्वाधिनता मात्रा 147 आणि मध्यमान वर्ग 75.797 आहे. गणना प्राप्त प्रसरण अनुपात मूल्य 2.797 आहे. गणना प्राप्त प्रसरण अनुपात मूल्य 0.05 स्तरावर अपेक्षित असलेल्या सारणी मूल्यापेक्षा कमी आहे. याचा अर्थ असा की, कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील शिक्षकांच्या अभिरुचीचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीवर सार्थक प्रभाव पडत नाही. ही प्रभावकारीता पुढील टी मूल्य सारणी मध्ये दर्शवण्यात आली आहे.

सारणी क्र. 1.6

अमरावती विभागातील महाविद्यालयीन शिक्षकांच्या शैक्षणिक अभिरुचीचा विद्यार्थ्यांच्या संपादनूकीवरील प्रभाव दर्शवणारी टी मूल्य सारणी.

समुह सांख्यिकी						टी सांख्यिकी		
शाखा व संख्या	मध्यमान	प्रमाण विचलन	शाखा व संख्या	मध्यमान	प्रमाण विचलन	स्वाधिनता मात्रा	टी मूल्य	सार्थकता
उच्च संख्या 54	61.470	8.664	सामान्य संख्या 74	62.595	9.302	126	0.703	सार्थक नाही
उच्च संख्या 54	61.470	8.664	निम्न संख्या 22	57.595	6.344	74	2.159	सार्थक आहे
सामान्य संख्या 74	62.595	9.302	निम्न संख्या 22	57.595	6.344	94	2.887	सार्थक आहे

वरील सारणीमध्ये शिक्षकांच्या शैक्षणिक अभिरुचीचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीवरील प्रभाव अभ्यासण्यात आला आहे. त्यामध्ये शिक्षकांच्या स्तरनिहाय शैक्षणिक अभिरुचीचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीच्या बाबतीत असलेले मध्यमान अनुक्रमे 61.470, 62.595 व 57.595 आहे. तर प्रमाण विचलन अनुक्रमे 8.664, 9.302 व 6.344 आहे. यामध्ये उच्च व सामान्य शैक्षणिक अभिरुची असलेले शिक्षक ज्या विद्यार्थ्यांना अध्यापन करतात त्या विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीची तुलना करून गणना टी मूल्य 0.703 आहे. प्राप्त टी मूल्य 0.05 स्तरावर सार्थक नाही. याचा अर्थ असा की, सामान्य शैक्षणिक अभिरुची असलेले शिक्षक ज्या विद्यार्थ्यांना अध्यापन करतात त्यांची शैक्षणिक संपादनूक व उच्च शैक्षणिक अभिरुची असलेले शिक्षक ज्या विद्यार्थ्यांना अध्यापन करतात त्यांची शैक्षणिक संपादनूक यांच्यामध्ये सार्थक फरक दिसून येत नाही. उच्च व निम्न शैक्षणिक अभिरुची असलेले शिक्षक ज्या विद्यार्थ्यांना अध्यापन करतात त्या विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीची तुलना करून गणना टी मूल्य 2.159 आहे. प्राप्त टी मूल्य 0.05 स्तरावर सार्थक आहे. याचा अर्थ असा की, उच्च शैक्षणिक अभिरुची असलेले शिक्षक ज्या विद्यार्थ्यांना अध्यापन करतात त्या विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक संपादनूक ही निम्न शैक्षणिक अभिरुची असलेले शिक्षक ज्या विद्यार्थ्यांना अध्यापन करतात त्यांच्या तुलनेत अधिक प्रभावी आहे. सामान्य व निम्न शैक्षणिक अभिरुची असलेले शिक्षक ज्या विद्यार्थ्यांना

अध्यापन करतात त्या विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीच्या मध्यमानाची तुलना करुन गणना टी मूल्य 2.887 आहे. प्राप्त टी मूल्य 0.01 स्तरावर सार्थक आहे. याचा अर्थ असा की, सामान्य शैक्षणिक अभिरुची असलेले शिक्षक ज्या विद्यार्थ्यांना अध्यापन करतात त्या विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक संपादनूक ही निम्न शैक्षणिक अभिरुची असलेले शिक्षक ज्या विद्यार्थ्यांना अध्यापन करतात त्या विद्यार्थ्यांच्या तुलनेत अधिक प्रभावी आहे.

1.11 संशोधनाचे निष्कर्ष :

- महाविद्यालयीन कला, वाणिज्य व विज्ञान शाखेतील विद्यार्थ्यांना अध्यापन करणाऱ्या शिक्षकांच्या अभिरुचीमध्ये सार्थक फरक दिसून येत नाही. म्हणजे या तिन्ही शाखामधील शिक्षकांची अभिरुची जवळपास सारखी आहे.
- महाविद्यालयीन कला, वाणिज्य व विज्ञान शाखेमध्ये शिकत असलेल्या विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीमध्ये सार्थक फरक आढळून आला. त्यामध्ये वाणिज्य शाखेतील विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीचे प्रमाण हे कला व विज्ञान शाखेतील विद्यार्थ्यांच्या तुलनेत प्रभावी आहे. तर विज्ञान शाखेतील विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीचे प्रमाण कला व वाणिज्य शाखेतील विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीच्या तुलनेत सर्वात कमी आढळून आले.
- 3.महाविद्यालयीन शिक्षकांच्या शैक्षणिक अभिरुचीचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीवर सार्थक प्रभाव पडतो. यामध्ये शिक्षकांची शैक्षणिक अभिरुची विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीला प्रभावीत करीत असल्याचे आढळून आले.

1.12 संशोधनाचे शैक्षणिक उपयोजन :

प्रस्तुत संशोधनामध्ये महाविद्यालयीन कला, वाणिज्य व विज्ञान या शाखानिहाय अध्यापन करणाऱ्या शिक्षकांच्या शैक्षणिक अभिरुचीमध्ये सार्थक फरक दिसून आला नाही. परंतु कला, वाणिज्य व विज्ञान या शाखानिहाय अध्ययन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीमध्ये सार्थक फरक असल्याचे आढळून आले. महाविद्यालयीन स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या या शैक्षणिक संपादनूकीला महाविद्यालयीन स्तरावरील शिक्षकांची अभिरुची प्रभावीत करीत असल्याचे दिसून येते. अशा स्थितीत महाविद्यालयीन स्तरावरील शिक्षकांची अभिरुची विकसित करण्यासाठी सक्रिय प्रयत्नांची गरज महाविद्यालयीन स्तरावर आवश्यक आहे. शिवाय विद्यापीठ अनुदान आयोग व विद्यापीठांच्या माध्यमातुन शिक्षकांची अभिरुची विकसित करण्यासाठी जे कार्यक्रम निश्चित करण्यात आले आहेत त्या कार्यक्रमांच्या प्रभावकारीतेचा अभ्यास करुन शिक्षक अभिरुची विकसित करण्यासाठी आवश्यक बाबी त्यामध्ये तज्ञांच्या शिफारशीच्या आधारावर अंतर्भूत करण्यात याव्यात. जेणेकरुन महाविद्यालयीन स्तरावरील शिक्षकांची शैक्षणिक अभिरुची वृद्धिंगत होण्यास मदत होईल. शिवाय शिक्षकांनी सुध्दा आपली शैक्षणिक अभिरुची विकसित करण्यासाठी सक्रिय प्रयत्न करणे गरजेचे आहे. महाविद्यालय व्यवस्थापनाच्या माध्यमातुन महाविद्यालयीन शिक्षकांची शैक्षणिक अभिरुची विकसित करण्यासाठी सक्रिय प्रयत्नांची गरज आहे.

संदर्भ ग्रंथ सूचि :

- मंगल एस. के. 2005. शैक्षणिक मनोविज्ञान. दिल्ली : पी.एच.आय. पब्लिकेशन.
- सिंग अरुन कुमार. 2010. शिक्षा मनोविज्ञान एवं समाजीक विज्ञान मे शोध प्रविधीयाँ. दिल्ली : बनारसीलाल पब्लिकेशन.
- जगताप, ह. ना. 2000. शैक्षणिक व प्रायोगिक मानसशास्त्र. प्रथमावृत्ती. पुणे : नुतन प्रकाशन.
- पोक्षे, द. बा. 2007. शैक्षणिक मानसशास्त्र आणि प्रायोगिक कार्य. पुणे : नित्यनुतन प्रकाशन.
- पारसनिस, न. रा. 1996. प्रगत शैक्षणिक मानसशास्त्र. व्दितीय आवृत्ती. पुणे : नुतन प्रकाशन.
- करंदीकर, सुरेश. 1997. अध्ययनार्थ्यांचे व्यक्तित्व आणि समायोजन. कोल्हापूर : फडके प्रकाशन.
- शेवतेकर, शारदा, बडवे. 2004. विकासाचे व अध्ययनाचे मानसशास्त्र. नागपूर : विद्या प्रकाशन.
- डबीर दिपा, पारसनिस, कपोले हेमा, जोशी, कुळकर्णी के.डी. 1994. शिक्षणाचे मानसशास्त्रीय यथार्थ दर्शन भाग 2 नाशिक : यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ.
- आगलावे, प्रदिपत्र 1999. समाजशास्त्रीय संकल्पना. नागपूर. व्दितीय आवृत्ती. श्री साईनाथ प्रकाशन.

Publish Research Article

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper, Summary of Research Project, Theses, Books and Book Review for publication.

**Address:- North Asian International Research Journal Consortium (NAIRJC)
221, Gangoo Pulwama - 192301**

Jammu & Kashmir, India

Cell: 09086405302, 09906662570,

Ph No: 01933212815

Email: nairjc5@gmail.com, info@nairjc.com

Website: www.nairjc.com

